

ارزشیابی در خدمت یادگیری

دکتر محسن وحدانی
عضو هیئت علمی
دانشگاه اصفهان

ارزشیابی یک فرایند نظام‌یافته برای جمع‌آوری، تحلیل و تفسیر اطلاعات است تا تعیین شود هدف‌های واحد محقق شده‌اند

آموزش اتفاق می‌افتد و هدف آن، اصلاح و بهبود روش تدریس است؛ و تراکمی (پایانی) که پس از آموزش یک یا چند واحد در یک زمان معین اجرا می‌شود تا مشخص شود یادگیرنده چه مقدار از هدف‌ها را کسب کرده است.

● **اصول:** شامل مبادی و بنیادهایی در خصوص به‌کارگیری ارزشیابی است که به فهم و اثربخشی بیشتر خواهد انجامید. حفظ شأن و کرامت انسانی فراگیران در فرایند ارزشیابی، بهره‌مندی از انواع روش‌ها و ابزارهای متنوع، پرهیز از روش‌های اضطراب‌آور، توجه به تفاوت‌های فردی در ارزشیابی، بهره‌گیری و مشارکت خانواده در فرایندهای سنجش، پرهیز از وجه رقابت‌زایی در سنجش و ارزشیابی، تأکید بر خودارزیابی و ارائه بازخوردهای سازنده و مؤثر از جمله اصول مهمی هستند که در سند برنامه درسی ملی نیز به آن‌ها اشاره شده است.

● **محتوا:** محتوای برنامه شامل آن دسته از مفاهیم، مهارت‌ها و ارزش‌هایی است که در قالب هدف‌های واحد یادگیری یا شایستگی‌های هر واحد تبیین و تشریح می‌شوند. بدیهی است با توجه به نوع محتوا، سایر عناصر ارزشیابی نیز تحت تأثیر قرار می‌گیرند. برای مثال در آموزش مهارت‌های ورزشی نمی‌توان از همان ابزارها و روش‌هایی استفاده کرد که برای مفاهیم دانشی به کار می‌روند.

● **روش و ابزار:** ابزارها و شیوه‌های سنجش و ارزشیابی در تربیت‌بدنی و سلامت متنوع و متنکثرند، اما برخی از مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از: آزمون‌های مهارتی، آزمون‌های آمادگی جسمانی، بازبینی مشاهده رفتار، کارنمای فعالیت خانه و مدرسه، دفتر گزارش‌های سرگروه، پروژه و ...

● **ارزیاب:** به‌صورت کلی می‌توان گفت از چهار گروه ارزیاب برای ارزشیابی می‌توانیم بهره ببریم: ارزشیابی توسط معلم که متداول‌ترین آن‌هاست؛ ارزشیابی توسط هم‌سالان و هم‌کلاسان که کمتر مورد توجه معلمان قرار می‌گیرد، اما جذابیت و اثربخشی خوبی دارد؛ ارزشیابی توسط خانواده و اولیا که نیاز به توجیه و راهنمایی دارد؛ و در نهایت، خودارزیابی که از اهمیت بسیار بالایی نزد متخصصان برخوردار است.

● **تفسیر شواهد:** منظور از تفسیر شواهد، مرحله تحلیل، تفسیر، استنتاج و قضاوت فرایند ارزشیابی است. به‌طور کلی تفسیر بر مبنای سه روش کلی صورت می‌پذیرد: ملاک مرجع (استاندارد مرجع) که سطوح عملکرد مورد انتظار یادگیرنده بر اساس ملاک‌های از پیش تعیین‌شده تفسیر می‌شود. هنجار مرجع که تفسیر نمره یا نمره‌های یک دانش‌آموز بر اساس مقایسه با نمره دیگر دانش‌آموزان صورت می‌گیرد. قضاوت مرجع که براساس قضاوت در مورد کیفیت شواهد ارائه‌شده از سوی یادگیرندگان مانند پوشه کار، پروژه‌ها و ... انجام می‌شود.

ارزشیابی یک فرایند نظام‌یافته برای جمع‌آوری، تحلیل و تفسیر اطلاعات است تا تعیین شود هدف‌های واحد یادگیری به چه میزان محقق شده‌اند. ارزشیابی فرایندی مستمر در نظر گرفته شده است که در تعامل میان تدریس و یادگیری شکل می‌گیرد و شامل گردآوری، تحلیل، تفسیر و کاربرد بهنگام و متمرکز اطلاعاتی است که شواهدی از پیشرفت یادگیرنده را فراهم می‌کند. معلم با بصیرتی که در این فرایند کسب می‌کند کنش‌های خود را شکل می‌دهد. بنابراین آموزش و ارزشیابی دو مقوله درهم‌تنیده‌اند. به عبارت دیگر، هر فرصت آموزشی قابلیت تبدیل شدن به فرصت ارزشیابی و هر فرصت ارزشیابی قابلیت تبدیل شدن به فرصت آموزشی را دارد. بنابراین به‌عنوان معلم تربیت‌بدنی یا مراقب بهداشت، برای هر فرصت یادگیری که برای دانش‌آموزان ایجاد می‌کنید (مانند یک تمرین، یک تکلیف و...) حتماً به فکر پیوست ارزشیابی آن نیز باشید. یکی از نکات مهمی که باید مورد توجه قرار بگیرد این است که ارزشیابی ابزاری برای ترساندن، ایجاد فشار روانی و اضطراب و تخریب شخصیت دانش‌آموز نیست، بلکه ابزاری است برای اینکه به دانش‌آموز احترام بگذاریم، به او اعتماد به نفس و انگیزه دهیم و با ارائه بازخوردهای مناسب، مسیر یادگیری را برایش هموار سازیم. به‌طور کلی در ارزشیابی، دانش‌آموزان باید بدانند به کجا قصد دارند برسند؟ (تعریف عملکرد مطلوب)، بدانند که وضعیت عملکرد کنونی آنان در مقایسه با عملکرد مطلوب چیست؟ و چگونه فاصله بین عملکرد کنونی و مطلوب را کاهش دهند؟

ارزشیابی چند عنصر اساسی دارد که برای عمق بخشیدن به مفهوم آن، به معرفی هر یک می‌پردازیم.

● **هدف:** آگاه‌ساختن دانش‌آموزان از نقاط قوت و ضعف خود و ارائه بازخورد برای دستیابی به وضعیت مطلوب، یکی از مهم‌ترین هدف‌های ارزشیابی است. علاوه بر آن، ارزشیابی به معلم تربیت‌بدنی یا مراقب بهداشت کمک می‌کند تا فرایندهای آموزشی خود را بازمهندسی کند. ارزشیابی به اولیا کمک می‌کند تا از وضعیت فرزندان خود آگاهی یابند و در صورت نیاز حمایت‌ها و پشتیبانی‌های لازم را به عمل آورند. این مقوله به برنامه‌ریزان درسی و مؤلفان کتاب‌ها کمک می‌کند تا خلأها و چالش‌های برنامه درسی اجراشده را شناسایی کنند. ارزشیابی مسیری برای هدایت تحصیلی و کشف و هدایت استعدادها دانش‌آموزان نیز تلقی می‌شود و افزون بر آن، ابزاری برای انگیزه‌بخشی به دانش‌آموزان و تسهیل و اثربخشی فرایندهای آموزشی به شمار می‌آید.

● **زمان:** ارزشیابی از منظر زمانی به سه دسته تقسیم می‌شود: ارزشیابی ورودی که کمک می‌کند تا دانش‌ها، مهارت‌ها و قابلیت‌های قبلی یادگیرنده مشخص شود؛ تکوینی که در جریان

آموزش و ارزشیابی دو مقوله درهم‌تنیده‌اند. به عبارت دیگر، هر فرصت آموزشی قابلیت تبدیل شدن به فرصت ارزشیابی و هر فرصت ارزشیابی قابلیت تبدیل شدن به فرصت آموزشی را دارد